

TrygFonden

FødevarerBanken
– fra madspild til måltid

Hjernemad

- Evaluering

Indhold

Del 1: Baggrund og metode

Forord og Resume	4
Baggrund	5
Grundantagelser	6
Organisation.....	7
Mål.....	8
Metode	9

Del 2: Resultater

Hvad mener personalet og de frivillige?	12
Hvad mener eleverne?	16
De 6 cafeer i Guldborgsund Kommune	18
De 10 cafeer i Lolland Kommune	19
Kvantitative analyser	21

Del 3: Konklusion

Konklusion	24
------------------	----

Del 4: Anbefalinger

Anbefalinger	26
--------------------	----

Del 1: Baggrund og metode

Forord

Gratis morgenmad til skolebørn

Hjernemad er et tilbud til skolebørn på alle skoler i Lolland Kommune og seks skoler i Guldborgsund Kommune. Her kan eleverne få gratis morgenmad og i visse tilfælde også lidt mellemmad, hvis de har behov.

Ideen er at give eleverne en sund start på dagen, grundlægge gode vaner tidligt og skabe de bedste forudsætninger for, at den enkelte elev kan få mest muligt ud af dagens undervisning. Det skal på sigt være med til at understøtte at flere får en ungdomsuddannelse.

Den gratis mad bliver leveret af FødevarerBanken – en non-profit, apolitisk organisation, der siden 2009 har haft succes med at indsamle, fordele og distribuere overskudsmad fra landbrug, supermarkeder og fødevarerproducenter til nye formål.

Det kan f.eks. være varer, der er pakket i en forkert emballage eller ikke kan sælges fordi jul eller påske er forbi. Hvor det før blev smidt ud, får det nu et nyt liv på skolens morgenbord og Hjernemad er dermed med til at begrænse madspild.

Det er TrygFonden, der har doneret 700.000 kroner til Hjernemad og dermed gjort det muligt for FødevarerBanken at åbne en ny rute mod syd til Lolland-Falster. Hjernemad er således et unikt samarbejde, på tværs af Region Sjælland, Lolland og Guldborgsund Kommuner, TrygFonden og FødevarerBanken.

De vigtigste resultater

Hjernemad blev sat i værk i efteråret 2016 og er evalueret i efteråret/vinteren 2017. Resultatet finder du her og i et bilag. Herudover er de vigtigste pointer og anbefalinger præsenteret i to små folde-re.

Vil du vide mere, er du velkommen til at kontakte Broen til Bedre Sundheds sekretariat på broen@regionsjaelland.dk

Resume

Den kvalitative del af evalueringen har vist, at:

- En del af de børn, der ikke tidligere fik morgenmad, nu får morgenmad. Det pædagogiske personale har gjort en ekstra indsats for at få alle med, uden at stigmatisere enkelte elever.
- Der er kommet færre sultne børn og en højere koncentration i klassen.
- Der er færre konflikter, og der er dannet nye relationer på tværs af både alder og klasser.
- Hygge, god atmosfære og mad der er lækker tilberedt eller anrettet, er med til at gøre cafeen attraktiv og give eleverne mod på at prøve nye madvarer. Eleverne sætter pris på, at der bliver gjort lidt ekstra. F.eks. med hjemmebag eller smoothies.
- Det er en stor succes at involvere frivillige. Både elever og voksne (som f.eks. forældre og bedsteforældre). De frivilliges arbejde er værdsat.
- En fast struktur hjælper eleverne til at lære selv at hælde op, stå i kø, rydde op m.m. Der er desuden et pædagogisk potentiale i at invitere specialklasser, modtageklasser m.m. indenfor.
- Samarbejdet med FødevarerBanken fungerer godt. Der er stor fleksibilitet, et fornuftigt udvalg og elevernes fokus på bæredygtighed er blevet skærpet.
- Cafeens succes afhænger af en hensigtsmæssig placering, valg af åbningstid og ledelsesmæssig opbakning. Både i form af økonomi og personale.

Den kvantitative del af evalueringen har vist, at:

- Hjernemad bliver benyttet af op mod 600 elever hver dag. Med størst deltagelse fra indskoling og mellemtrin.
- Der er en stabil implementering på næsten alle skoler.
- Andelen af elever, der aldrig eller sjældent er glade for at gå i skole er blevet mindre, mens andelen som tit eller meget tit er glade er blevet større. Samtidig er antallet af elever, som oplever et højt fagligt udbytte af deres skoledag steget. Tendenser, der dog ikke alene kan tilskrives Hjernemad.

Projektet har samlet set givet gode resultater. Med større trivsel, højere koncentration og bedre sundhed som et par af de vigtigste konsekvenser. Men det kræver ressourcer at fortsætte og en aktiv prioritering af økonomi og personale til opgaven er derfor afgørende.

Baggrund

Sund Uddannelse

Ulighed i sundhed er en stor udfordring. Også blandt børn og unge. Der er en klar sammenhæng mellem socioøkonomiske faktorer og sundhed og trivsel, og uligheden kommer blandt andet til udtryk i form af overvægt, uhensigtsmæssig kost, fysisk inaktivitet, rygning og lavt selvværd.

Broen til Bedre Sundhed blev sat i verden i 2013, med henblik på at skabe bedre sundhed og mere lighed i sundhed i befolkningen på Lolland-Falster. Det er en langsigtet strategi, med en bred portefølje af indsatser, på tværs af Lolland og Guldborgsund Kommuner, Region Sjælland, Business Lolland-Falster og de Praktiserende Lægers Organisation.

I 2014 blev projektet Sund Uddannelse sat igang. Det blev finansieret af TrygFonden og havde til formål at udvikle og implementere en intervention, der skal fremme skoleelevers sundhed og trivsel. En strukturel forebyggelse med seks delindsatser: Sundhedsprincipper, Boost, X:it, ABC, Skolesport og egne initiativer.

Ideen var at skabe rammen for, at det sunde valg også kan blive det nemme valg. Gennem vidensbaserede erfaringer fik eleverne mulighed for at udvikle sunde handlekompetencer og en mere hensigtsmæssig adfærd. Set i forhold til KRAMM-faktorerne.

Sund Uddannelse var slut ved udgangen af 2016,

men er efterfølgende blevet ført videre i begge kommuner i en mere fleksibel udgave. I samråd med Sundhedsplejen og kommunernes afdelinger for folkesundhed kan skolerne nu selv sammensætte en portefølje af indsatser, der matcher den enkelte skoles behov. Inden for en ramme af "best practice" og med udgangspunkt i elevernes besvarelser i skolesundhed.dk.

Da Sund Uddannelse blev evalueret, valgte flere skoleledere og koordinators at pege på, at delindsatsen på kostområdet (Boost) ikke var nok. De oplevede, at mange elever ikke fik morgenmad og frokost, og argumenterede for, at et stykke frugt og mere viden til eleverne ikke var tilstrækkeligt til at afhjælpe den grundlæggende problemstilling.

Deres bekymring blev understøttet af elevernes besvarelser i skolesundhed.dk. Her viste det sig, at der i de enkelte klasser var op til 30% af eleverne, der ikke spiste morgenmad.

Broen til Bedre Sundhed valgte derfor i samarbejde med FødevarerBanken og med finansiering fra TrygFonden at etablere projektet Hjernemad - fra madspild til skolemåltid.

Evalueringen af Sund Uddannelse viste desuden, at det er afgørende for indsatsens succes og bæredygtighed, at den bliver udformet, så det giver mening lokalt. Skolerne har derfor i projekt Hjernemad haft mulighed for at implementere morgenmadscafeen, så det passer på den enkelte skoles lokale udfordringer og eksisterende praksisser.

Grundantagelser

Den sociale ulighed i sundhed er steget gennem de sidste 20 år. Sygdom, sundhedsadfærd og levetid er strukturelt ulige fordelt i befolkningen i forhold til socio-økonomiske faktorer, som f.eks. uddannelse, indkomst og arbejdsforhold (Diderichsen et al. 2011, Hvass, Sundhedsstyrelsen 2012).

Det gælder også hos børn og unge, hvor der ses en sammenhæng mellem socio-økonomiske faktorer og sundhed og trivsel. Skolebørnsundersøgelsen fra 2014 fastslår, at der blandt de lave socialgrupper ses en ugunstig ophobning i forhold til blandt andet overvægt, uhensigtsmæssige kost- og måltidsvaner, fysisk aktivitet, stillesiddende adfærd, rygning og selvvurderet helbred, samt livstilfredshed, selvværd, mobning og sociale kompetencer (Rasmussen, Pagh Pedersen & Due 2015).

Der er derudover behov for at fremme børn og unges sundhed og trivsel generelt (Rasmussen, Pagh Pedersen & Due 2015). Skolebørnsundersøgelsen fra 2014 (Rasmussen, Pagh Pedersen & Due 2015) viser, at de fleste 11-15 årige har det godt, men at et stort mindretal af eleverne fysisk eller mentalt ikke har det godt og har en uhensigtsmæssig sundhedsadfærd.

Der er en stigning i andelen af børn og unge, som oplever psykiske symptomer. Det kan være i form af at være ked af det, irriteret, nervøs eller have svært ved at falde i søvn. Samlet set oplever knap hver fjerde pige og cirka hver femte dreng et psykisk symptom dagligt.

Elever oplever også somatiske symptomer, som f.eks. hovedpine, ondt i maven eller ryggen. Selvom der har været en generel stagnation i forekomsten af overvægt og svær overvægt, er hver tiende af de ældste elever i undersøgelsen overvægtig eller svær overvægtig (Rasmussen, Pagh Pedersen & Due 2015).

Strukturel forebyggelse ses som en måde til at fremme sundhed og trivsel blandt børn og unge generelt og til at modvirke ulighed i sundhed (Diderichsen et al. 2011, Hvass, Sundhedsstyrelsen 2012, Forebyggelseskommissionen 2009). Hensigten er at skabe sundhedsfremmende rammer og strukturer, der dels fjerner risikofaktorer og dels gør det sunde valg nemt (Tønnesen et al. 2005). F.eks. gennem lovgivning, organisatoriske tiltag, principper og regler for adfærd, eller gennem udformning af de fysiske omgivelser. Den strukturelle

forebyggelse er ikke fokuseret direkte på det enkelte individ, men er optaget af at øge sundhedstilstanden hos den samlede gruppe.

Forebyggelseskommissionen (2009) påpeger, at skolen udgør en særlig arena, hvor børn og unge opholder sig i en stor del af deres tid og der derfor er en særlig rolle i at gøre det sunde valg tilgængeligt. Kommissionen udpeger en række punkter, hvor skolerne kan arbejde med strukturel forebyggelse, f.eks. inden for kost, fysisk aktivitet, undervisning i sund levevis og rygeforebyggelse (Forebyggelseskommissionen 2009).

Sundhedsstyrelsen anbefaler desuden en koordineret indsats på tværs af kommunale forvaltninger i arbejdet med strukturel forebyggelse i forhold til at modvirke social ulighed. Styrelsen argumenterer for, at der er behov for en helhedsindsats, således at det ikke kun er sundhedsforvaltningerne, som er engageret, men at også skolerne bidrager til arbejdet med strukturel forebyggelse (Hvass, Sundhedsstyrelsen 2012).

Der findes kun sparsom viden om effektive indsatser til at forebygge overvægt, og der er kun lille viden om hvilke indsatser, der er effektive i forhold til at fremme og fastholde sunde mad- og måltidsvaner (Ziebell, Eriksen & Sundhedsstyrelsen 2012). Dog peger den nyeste litteratur på, at multikomponente indsatser har størst effekt (Tetens, Biloft-Jensen et.al., 2018).

Forebyggelsespakkerne for mad (Ziebell, Eriksen & Sundhedsstyrelsen 2012) peger på, at strukturelle tiltag har større effekt end individuelt orienterede indsatser. Forebyggelsespakken for mad og måltider anbefaler derfor at skabe strukturelle rammer, og peger på, at særligt skolens kostpolitik, karakteren af måltider, der er tilgængelige på skolen kombineret med reduceret adgang til usunde fødevarer uden for skolens matrikel i særlig grad kan medvirke til at påvirke elevernes adfærd (Ziebell, Eriksen & Sundhedsstyrelsen 2012, Hejgaard, Smith & Sundhedsstyrelsen 2013).

Skolens kerneopgaver er læring. Det er derfor også et væsentligt argument for prioriteringen af indsatsen, at morgenmad er fremmende for blandt andet koncentration, præstationsevne og fremmøde til undervisning (Mahoney et al., 2005 "Effect of breakfast composition on cognitive processes in elementary school children").

Organisation

Hjernemad bygger både på en bottom-up og en top-down-tilgang.

Ideen kom fra koordinatore og personale i Sund Uddannelse. Men projektet er samtidig en del af Broen til Bedre Sundhed, som er forankret på direktionniveau, hvor parterne fra Region Sjælland, Guldborgsund og Lolland Kommuner har besluttet at sætte fokus på sundhed og trivsel på kommunernes skoler.

De to kommuner greb opgaven forskelligt an. I Guldborgsund fik skolerne en åben invitation til at være med, mens man i Lolland Kommune på forhånd inkluderede alle. Skolerne i Lolland Kommune var derfor ikke selv en del af beslutningsprocessen.

Styring

Hjernemad har sin egen styregruppe. Den refererer til Broen til Bedre Sundheds Interventionsstyregruppe, der igen refererer til Broens Programbestyrelse.

I styregruppen sidder Lolland og Guldborgsund Kommuner skolechefer, ledende sundhedsplejersker, teamledere for folkesundhed og repræsentanter fra sundhedsforvaltningen.

Projektet har egen projektledelse, der er forankret centralt i Broen til Bedre Sundheds sekretariat. Projektledelsen består af en projektleder på deltid og en projektmedarbejder/studentemedhjælper. Også på deltid. Derudover har andre medarbejdere fra sekretariatet været tilknyttet efter behov.

Projektledelsen har fungeret som bindeled mellem styregrupperne og skolerne, og bistår skolernes ledelse og koordinatore med deres implementering.

Der er desuden nedsat en arbejdsgruppe, der skal sikre en solid forankring i de to kommuner. Den består af repræsentanter fra skole- og sundhedsforvaltningerne og fra de konkrete skoler. I mindre omfang deltager også skolesundhedsplejersker og skoletandplejen, med henblik på at sikre vidensdeling og sammenhæng.

Arbejdsgruppen mødes med projektledelsen hver anden måned. Blandt andet for at sikre, at projektet og interventionen, på både det strukturelle plan og i den daglige drift, hænger sammen med kommunernes indsats og målsætninger.

Samarbejde med FødevarerBanken

Hjernemad er desuden et samarbejde med FødevarerBanken. FødevarerBanken indsamler og fordele overskudsmad til nye formål og støtter f.eks. organisationer der arbejder for og med samfundets socialt udsatte – heriblandt børn, kriseramte kvinder og mænd, hjemløse, stofmisbrugere og psykisk syge.

FødevarerBanken har forud for projekt Hjernemad udviklet morgenmadscaféer på et par skoler i københavnsområdet. Med Hjernemadsprojektet har FødevarerBanken udvidet deres ruter til Lolland-Falster, hvor de udover skolerne, også leverer mad til blandt andet væresteder og krisecentre på Lolland-Falster.

Mål

Hjernemad har som intervention et Triple Aim (Broen til Bedre Sundhed, 2013).

Det vil sige en målsætning i tre led, om at

- Skabe en sundhed- og trivselsmæssig effekt for eleverne.
- Sikre en større oplevelse af kvalitet og tilfredshed for den enkelte elev.
- Opnå en effektiv anvendelse af de eksisterende midler.

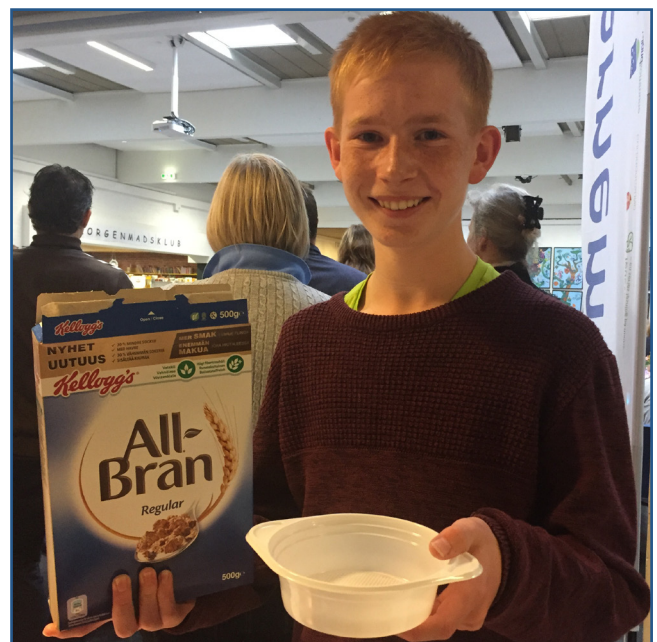
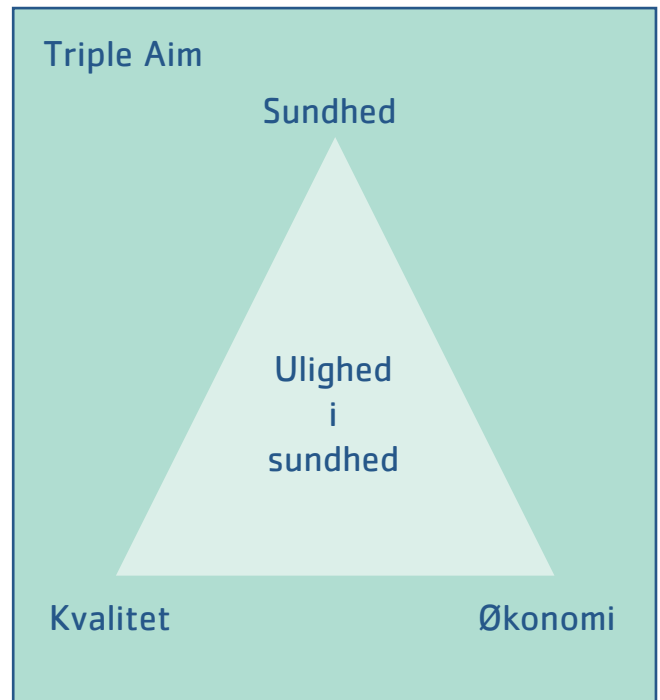
Vi har i praksis arbejdet ud fra følgende mål:

Hjernemad skal på kort sigt være med til at:

- Skabe bedre forudsætninger for en god og lærerig skoledag.
- Skabe større koncentration.
- Forbedre elevernes præstationer i timer og ved årsprøver.
- Skabe bedre trivsel.

Hjernemad skal på længere sigt bidrage til at:

- Eleverne får en bedre uddannelse.
- Grundlægge sunde vaner og skabe bedre morgenmadsrutiner.
- Eleverne får en bedre sundhed, mindre overvægt og færre livsstilssygdomme.

Metode

Formål med evalueringen

Evalueringen har haft som formål at:

- Undersøge om Hjernemad er implementeret som planlagt og har haft de forventede effekter.
- Identificere de faktorer, processer og metoder, som har betydning for graden af implementering, forankring og elevernes tilegnelse.
- Give et vidensgrundlag for det videre arbejde med udvikling, implementering og udbredelse af Hjernemad.

På baggrund heraf er der udstukket en række anbefalinger til, hvordan man mest hensigtsmæssigt kan implementere morgencaféer på nye skoler.

Datagrundlag

Evalueringen er baseret på følgende datagrundlag:

- Kvalitative interviews (trivsel).
- Den Nationale Trivselsmåling (trivsel, læring).
- (Skolesundhed.dk (måltider, læring)).
- Registrering af fremmøde (forankring).
- Registrering af mængden af leveret mad fra FødevareBanken (forankring).

Der er valgt et mix af kvalitative og kvantitative metoder. Både for bedst muligt at belyse implementering og effekt fra forskellige perspektiver og for at inddrage skoleledelser, koordinatore og elever fra skolerne.

Projektskoler	Fokusgruppeinterviews	Spørgeskemaundersøgelse
Skoleledelse og koodinatorer	5 fokusgruppeinterviews med ialt 26 koordinatore, frivillige og ledere fra 15 skoler. Heraf 1 interview med 1 deltager.	
Elever	5 fokusgruppeinterviews med ialt 27 elever fra 1.- 8. klasse.	<ul style="list-style-type: none">• Den nationale trivselsmåling: Alle skoler i Lolland og Guldborgsund Kommuner.• (Skolesundhed.dk (6 projektskoler i Guldborgsund Kommune og alle skoler i Lolland Kommune)).

Interview nr.	Lolland Kommune	Interview nr.	Guldborgsund Kommune
1	Rødbyskole afdeling + Elevinterview	5	Nysted skole
1	Holebyskole afdeling	5	Sophieskolen + Elevinterview
2	Borgerskole afdeling + Elevinterview	6	Eskilstrup skole
2	Østofteskole afdeling	6	Lindeskovskolen + Elevinterview
3	Stormarkskole afdeling	6	Møllebakkeskolen
3	Søllestedskole afdeling + Elevinterview	6	Sydfalster skole
3	Ravnsborgskole afdeling		
3	Byskole afdeling		
3	Dannelundeskole afdeling		
4	Blæsenborgskole afdeling		

Kvalitativ metode

Vi har valgt at anvende fokusgruppeinterviews som en del af vores metode, fordi mange af de oplevede erfaringer ikke er målbare i kvantitative undersøgelser.

For at beskrive generelle mønstre i morgenmads-caféerne, er der forud for interviewene udarbejdet en interviewguide med udvalgte temaer.

For at skabe overblik er alle interviews transskriberet, og udtalelser i materialet er kategoriseret forud for analysen.

Der er inviteret en leder og en koordinator fra hver skole for at få nuancerede erfaringer og holdninger fra det administrative såvel som det praktiske niveau.

Deltagerne i Lolland Kommune er samlet i forhold til skolernes organisationsstruktur. I Guldborgsund Kommune er skolerne grupperet i forhold til indbyrdes afstand.

Ved de fire elevinterviews har værtsskolerne udvalgt eleverne. Baggrundspapir og spørgeguide kan rekvireres i Broen til Bedre Sundheds sekretariat.

Kvantitativ metode

Vi har valgt at supplere de kvalitative analyser med kvantitative (primært deskriptive) analyser.

Data fra skolesundhed.dk

Det var oprindeligt vores hensigt at anvende data fra spørgeskemaundersøgelser fra skolesundhed.dk. Men der er ved evalueringens afslutning en undersøgelse i gang, der skal afdække om de krypterede data er tilstrækkelig anonymiserede. Det er derfor uklart om, hvornår og i hvilke form, data fra Skolesundhed.dk kan leveres.

Vi har derfor været nødt til at lade analyserne udgå af denne evaluering. Når/hvis data foreligger i anonym og krypteret form vil der blive taget stilling til, hvorvidt analyserne kan præsenteres i en supplerende rapport.

Data fra den nationale trivselsundersøgelse

Der er brugt data fra den nationale trivselsundersøgelse til at afdække elevernes selvoplevede trivsel og læring. Det gælder følgende to spørgsmål:

- Lykkes det for dig, at lære det du gerne vil, i skolen?
- Er du glad for din skole?

Resultaterne vil blive præsenteret samlet for hver spørgeskemarunde i henholdsvis 2016 og 2017.

Resultaterne i Hjernemad sammenlignes med resultaterne på landsplan for skoleår 2016/2017 og 2017/2018, for at undersøge, om eleverne på Lolland-Falster afviger fra niveauet på landsplan.

Registrering af madudlevering

Der er indsamlet data om hvor store mængder mad, hver skole har fået leveret. Det er sket via FødevarerBankens udlevering, hvor alle madvarer er blevet scannet, når de er udleveret.

Det skal gøre det muligt at måle om skolens aftag af mad er stabilt og om Hjernemad dermed er implementeret som en fast del af skolens hverdag.

Registrering af deltagere

I første halvdel af projektperioden har det været obligatorisk for alle skoler at registrere antallet af elever i morgencafeen hver dag. Fordelt på klassetrin. Det er typisk sket ved at eleverne har krydset sig af på en plakat i cafeen.

Enkelte skoler er fortsat med at tælle antallet af elever, også efter den obligatoriske periode.

Del 2: Resultater

Hvad mener personalet og de frivillige?

Hygge, mere ro og færre konflikter

Flere skoler har oplevet færre konflikter i morgentimerne, når eleverne har fået en rolig start på dagen i skolens café. Hygge og en god atmosfære er blevet prioriteret højt og en fast struktur skaber trygge rammer.

“Vi havde taget de første konflikter nede i fællesrummet. Så var alt klaret af, når man kom op. Så var man mere undervisningsparat, og der var mere ro på. Det er fantastisk.”

Pædagogisk leder.

Nye relationer

Mange skoler har oplevet, at cafeen er med til at danne nye relationer. De store hjælper de små og flere steder sidder eleverne sammen på tværs af årgange. Det bidrager til, at eleverne får et tættere forhold i hverdagen.

“De små spørger de store om hjælp og de store hjælper gerne. Det er så godt. De kender hinanden på kryds og tværs, også selvom de er langt fra hinanden normalt”.

Pædagog.

Åbningstider

På nogle skoler har man valgt at lægge tilbuddet tidligt på dagen. Før undervisningen går igang. F.eks. for at sikre, at alle elever får noget at spise fra morgenstunden eller for at undgå at den gratis café bliver et alternativ til skolens bod og kantine.

Andre steder har man valgt at bruge det første frikvarter istedet. F.eks. hvis mange elever ankommer med bus og ikke kan nå i cafeen før undervisningen går igang.

“Første frikvarter er mere besværligt for os, men mere hensigtsmæssigt for børnene. For vi har mange børn, der kommer med bus og ikke har en chance for at nå det om morgenen”.

Lærer.

Højere koncentration

På nogle skoler har man oplevet et højere koncentrationsniveau. Dels fordi flere nu får spist morgenmad og dels fordi frokostens madpakke nu holder længere op af dagen. Tidligere nåede mange af de elever, der ikke fik morgenmad at spise deres madpakke før frokostpausen.

“Der er generelt færre sultne børn sidst på dagen. Madpakken rækker længere”.

SFO-leder.

Frivillige voksne

På enkelte skoler får man hjælp fra frivillige. F.eks. forældre til elever, medlemmer af den lokale kirkes menighedspleje eller tidligere ansatte. Deres indsats bliver generelt oplevet som en stor gevinst. De hjælper med det praktiske og er gode forbilleder for skolens elever.

På en enkelt skole, hvor der er mange frivillige, gør man meget ud af frillighedspleje. F.eks. med særlige arrangementer som tak.

Nogle steder har man oplevet, at det er nemmere at rekruttere frivillige, hvis caféen bliver afholdt i det første frikvarter fremfor før skoletid.

“Det betyder meget for os, at vi har nogle, der kommer udefra og kan være rollemodeller for vores børn. For vi har mange børn fra anderledes familier, som her får nogle at spejle sig i”.

SFO-leder.

Frivillige elever

På nogle skoler har man valgt at involvere eleverne aktivt. F.eks. i at stille morgenmaden op, dele mad ud eller rydde op bagefter. Det har generelt været en succes. Mange har oplevet, at eleverne både er i stand til og villige til at bidrage med en reel arbejdsindsats. De har påtaget sig opgaven med stor ansvarlighed, og har selv fået en succesoplevelse ud af at deltage.

På en enkelt skole er det to elever, der i fællesskab åbner caféen hver morgen, inden de voksne møder ind. De sætter mad på buffeten, holder justits med køleskab og varelager, og er med til at vælge, hvad der skal hentes i FødevarerBankens bil. Her kan personalet i praksis nøjes med at holde opsyn.

FødevarerBanken – Udvalg og samarbejde

Skolerne er generelt tilfredse med FødevarerBankens udvalg af mad. Dog har det taget tid at spore sig ind på skolernes behov og i perioder er der mangel på varer. Særligt i enkelte varegrupper. De fleste steder har man dog fundet gode løsninger. F.eks. ved at supplere selv eller fryse produkter ned, så der er et lager at trække på.

Visse produkter er faldet udenfor projektets sundhedsmæssige ramme. Det har især på en enkelt skole givet skepsis. Enkelte skoler, særligt dem som har en fast nul-sukker politik, har valgt ikke at tage imod det. Andre har taget imod, men blot valgt kun at bruge det i begrænset omfang; Enten ved at dele det ud i små mængder (og med krav om at man har spist sig mæt i noget sundt først), eller ved kun at anvende det til særlige lejligheder. Som f.eks. børnesamtaler eller sportsdage.

Samarbejdet med de frivillige, der kører bilen ud til skolerne, bliver beskrevet meget positivt. De er altid i højt humør og præsterer et højt serviceniveau. Med stor fleksibilitet, både i forhold til den enkelte skoles behov, og hvad angår produkter og leveringstid.

Det fungerer generelt godt, at chaufførerne kontakter skolen (pr. telefon eller sms) cirka 10 minutter før, de ankommer. Kun en enkelt skole oplever, at det sjældent fungerer. Her finder man det vigtigt, at der er én fast koordinator/kontaktperson på hver skole, og at denne sørger for at holde sit kontaktnummer opdateret hos chaufførerne.

Enkelte skoler vil gerne bytte rundt på skolernes rækkefølge på ruterne. Det gælder især de skoler, der ligger sidst på en rute.

Elevernes favoritter

Mange skoler fortæller, at det har stor betydning, hvordan maden bliver tilberedt. De fleste har ikke ressourcer til at producere en ret, (som f.eks. røræg), men det kan gøre en stor forskel, hvis man skærer frugten ud eller smører et stykke rugbrød eller knækbrød med smøreost eller laksemousse. Det fremstår mere appetitligt, og flere fortæller, at det hjælper eleverne til at turde smage noget nyt.

Flere steder laver man smoothies, når der er tid og råvarer til det. Det er en stor succes, der trækker flere ind i caféen. Enkelte steder er man også begyndt at bage hjemmebagt brød. Det er meget populært og i perioder essentielt for at fastholde elevernes interesse. Særligt i de perioder hvor der ikke er brød med i bilen fra FødevarerBanken.

Generelt oplever skolerne, at både børn og voksne forbinder usunde madvarer med ekstra hygge.

“Der var nogle 5. klasser, der godt kunne tænke sig smoothies. Den greb vi og købte en blender. For når børnene kommer med et input – og det var et sundt input – vil vi gerne forfølge det”.

SFO-leder.

Bæredygtighed og spild

Bæredygtighedselementet i FødevarerBankens arbejde bliver opfattet meget positivt. Skolerne italesætter det aktivt i deres dialog med eleverne. F.eks. når der ikke altid er det samme at vælge imellem. Derudover har alle skoler et stort fokus på ikke at generere madspild, og der bliver lagt stor energi i at få afsat eventuelle overskudsvarer. Blandt andet om eftermiddagen.

På to skoler har man været betænkelig ved den lange transport i forhold til bæredygtighed. Særligt for de varer, der bliver produceret i Nakskov og derfor bliver transporteret både frem og tilbage.

Enkelte skoler har oplevet, at der i lokalsamfundet er blevet talt om, at der bliver serveret “gammelt mad” i caféerne. Her har man valgt at yde en ekstra indsats for at oplyse om, at maden er frisk.

“På et tidspunkt var der et rygte om, at vi fik gamle varer med mug på. Der var nogle forældre, der ikke vidste, hvad det gik ud på. Og det skaber hurtigt uro blandt børnene. Det løftede vi ved at invitere børnene ned til en snak om, hvad der er holdbart”.

Lærer.

Primær målgruppe - Børn der ikke spiser morgenmad

Skolerne oplever, at de generelt har et godt overblik over, hvilke børn der ikke spiser morgenmad hjemme. Særligt i forhold til børn fra sårbare og udsatte familier. De fleste skoler mener, at en del af denne målgruppe nu spiser i cafeen.

Hvis personalet har kendskab til elever, der ikke får morgenmad hjemme, prøver de at opfordre dem til at deltage. Der er fokus på ikke at udstille og stigmatisere enkelte elever. F.eks. ved at opfordre dem til at følges med deres venner eller ved at tage en snak med deres forældre.

Mange vurderer dog, at der stadig er en skjult gruppe, som de ikke får fat i, men oplever samtidig at de har svært ved at gøre mere, end de allerede gør.

Personalet har i visse tilfælde kendskab til enkelte børn, der ikke har frokost med. Her tilbyder man madpakker og frugt, og laver særaftaler med de enkelte elever - og i nogle tilfælde også deres forældre - så de ved, at de kan komme og bede om ekstra, hvis de ikke har mad med hjemmefra.

“Der er nogle børn, som vi opfordrer til at komme, fordi vi ved, at de ikke har fået morgenmad. Der var f.eks. en elev sidste år, der fik lov til at gå ned og få noget mad, også selvom han kom 5 minutter senere til timen. For så vidste vi, at han havde fået spist. Det er det med at kende eleverne og vide, hvem man skal holde øje med”.

Afdelingsleder.

Pædagogiske tiltag

Hjernemadscafeerne bliver også brugt i pædagogiske sammenhænge. F.eks. af specialklasser, der her har mulighed for at være sammen med andre elever. Andre skoler vurderer dog, at deres café er for overvældende for elever fra specialklasserne. De får istedet maden bragt ud i klasserne.

En enkelt skole bruger caféen som et læringsmiljø, hvor modtageklassen kan lære om både dansk madkultur og danske ord og udtryk.

På en del skoler deltager eleverne i at hente mad fra FødevarerBankens bil. Det giver et større engagement. Flere steder fortæller personalet også, at de lægger vægt på, at eleverne selv skal udføre de daglige rutiner. Skåle og bøtter er tilpasset, så børnene kan servicere sig selv, og de skal f.eks. selv sætte servicet i opvaskemaskinen. Et pædagogisk greb, der er valgt for at udvikle elevernes handlekompetencer.

På en enkelt skole bliver det vægtet højt, at morgenmaden er basal og enkel. Med den pædagogiske bagtanke, at eleverne skal opleve, at man ikke behøver at stå med hjemmebagt brød og smoothies for at være en normal familie. Havregryn og mælk er nok.

“Vi har kørt et projekt, hvor nogle udenlandske børn i vores modtageklasse er kommet over to gange om ugen for at spise. Så får de noget mad og så sidder de og får en dialog om, hvad det er”.

Kantineleder.

Skolernes ønsker

De fleste skoler oplever, at projektet er berettiget, da de ved, at der er børn, som ikke spiser morgenmad. Mange steder har det dog været en udfordring at få enderne til at mødes, både i forhold til personale i caféen og i forhold til udgiften på 10.000 kr. til FødevarerBankens transport.

Personalet er mange steder gået langt for at få det til at fungere, og efterlyser en økonomisk opbakning fra politisk side.

Herudover har personalet kun ganske få og ydmyge ønsker. F.eks. i forhold til at udvikle på caféernes rammer.

“Man bør prioritere fra kommunens side at betale for, at der bliver brugt personale på det. Det er urimeligt at stille folk i den situation, at man ikke får løn for sit arbejde. At man skal gøre det gratis”.

Lærer.

Barrierer på enkelte skoler

Hver skole har prioriteret indsatsen omkring morgencaféen forskelligt. En skole har f.eks. valgt kun at fokusere på selve måltidet og har ikke ønsket at udvikle de sociale perspektiver. Her har der været så lav elevtilslutning, at de har valgt at træde ud af leveringsaftalen med FødevarerBanken.

“I starten gik vi efter at få maden fra bilen. Men når der var brød, var der ikke noget pålæg. Og hvis der var pålæg, var der ikke noget brød. Og var der morgenmadsprodukter, var der ikke noget mælk. Eller ikke i det omfang som vi har brug for. Så det var besværligt og faktisk lettere at betale selv”.

Afdelingsleder.

En anden skole har forsøgt at placere caféen i et gennemgangsrum, men på grund af lav tilslutning, valgte man at flytte det hen i skolens SFO i en selvstændig barak. Det betyder, at der nu kun kommer de børn, der er meldt ind i SFO'en.

Endelig er der en enkelt skole, som trods store pædagogiske visioner for caféen, har svært ved at holde den permanent bemandet. På grund af manglende ressourcer.

Hvad mener eleverne?

Rolig morgen i en tryk, hyggelig ramme

Flere børn nævner, at de er glade for at få mad i caféen, fordi de har travlt hjemme. Stress og jag får mange til at springe morgenmaden over, mens de på skolen kan spise i fred og ro. Det giver en mere rolig morgen.

Nogle nævner, at de bruger caféen, hvis de er blevet sultne, fordi de har lang vej til skole.

Et enkelt søskendepar nævner, at de tidligere ofte kom for sent i skole, men nu kommer til tiden. Fordi de spiser på skolen hver dag og bliver mindet om at gå til klassen fem minutter før ringetid.

Nogle elever nævner desuden, at der er elever, der primært kommer i caféen for hyggenes skyld.

"I stedet for at man kommer uden at have spist hjemmefra og måske er sulten, så kan man komme over i kantinen. Så er mine venner samlet og vi snakker og hygger. Det er generelt bare hyggeligt".

Elev.

Relationsdannelse og hjælpsomhed

Flere nævner, at større elever hjælper til i caféerne og at de store generelt hjælper de små, som har svært ved at klare sig selv. Det bliver nævnt, at man "bliver glad af at hjælpe andre".

Flere nævner også, at de har fået både store og små nye venner. En enkelt fortæller om et uvenskab, der er vendt til et venskab, fordi de har spist og snakket sammen i caféen.

På nogle skoler er morgencaféen et fast samlingspunkt for grupper af venner eller klassekammerater. Der er flere oplevelser af, at det at spise og snakke sammen skaber sammenhold og fællesskab.

Mange steder bliver børnene inviteret med ud at hjælpe, når fødevarer kommer. Et par elever fortæller, at de er klar til at gå tidligere i seng og stå tidligt op, hvis de får lov til at hjælpe i caféen om morgenen.

En enkelt nævner, at det ville være rart at være frivillig hjælper, så man kunne få indflydelse på det, der bliver serveret.

"Vi plejer at gøre andre glade, som nok ikke får nok morgenmad derhjemme. Så når de kommer her, kan de få noget mere mad og det er de rigtig glade for".

Elev.

Anerkendelse af de voksnes arbejde

Flere elever lægger mærke til det, hvis de voksne har travlt. De foreslår enten en ekstra voksen, en gårdvagt eller deres egen hjælp.

På Lindeskovsskolen, hvor der er mange frivillige, er eleverne taknemmelige for, at de frivillige bruger deres fritid på at hjælpe dem.

"Det er godt med Birte og de andre voksne. De arbejder bare for én ting: De prøver at hjælpe os".

Elev.

Variert udvalg – Forskellige præferencer

De fleste nævner, at der er meget forskelligt at vælge imellem i caféerne. En enkelt nævner, at der hjemme kun er havregryn.

Det er tydeligt, at eleverne har forskellig smag. Nogle elever har kun fokus på egne præferencer, mens andre reflekterer over, at der er brug for et varieret udvalg.

Eleverne sætter pris på, at der bliver gjort noget ekstra ud af tilberedningen. F.eks. bliver det fremhævet positivt, at der på nogle skoler er hjemmebagt brød.

“Bollerne er gode, fordi de er hjemmebagte og de er altid dejligt varme. Også godt med pålægget. Jeg kan godt lide, hvis der er leverpostej eller hamburgerryg. Og det er der altid”.

Elev.

Sundt vs. usundt – energi til kroppen

Flere steder bliver der talt om sundt versus usundt. Et sted er eleverne glade for det sunde måltid, men de efterlyser samtidig sukkerholdige drikkevarer. Det bliver nævnt på flere skoler, at det at få noget at spise giver energi – man bliver frisk.

“Hvis man nu er lidt træt, får man lige nogle kalorier, så man kan klare resten af dagen.”

Elev.

Bæredygtighed og spild

Mange nævner, at det er positivt, at de hjælper med at bekæmpe madspild. Et barn foreslår, at man laver mindre portioner, så der bliver spist op.

Flere elever kender dog ikke konceptet i detaljer. På enkelte skoler har eleverne kendskab til rygter om, at caféens mad er gået over udløbsdatoen.

“Det er godt, at vi kan få mad fra alle de butikker, hvor datoen er ved at udløbe.”

Elev.

Primær målgruppe – Børn der ikke spiser morgenmad

Flere elever mener, at de børn, der ikke kommer i caféen, måske ikke har kendskab til at den findes, eller at det er gratis at spise der. Nogle mener dog også, at det kan skyldes, at de andre elever hellere vil bruge tiden på at lege.

Det bliver nævnt, at det at maden er gratis betyder, at man kan komme der hver dag.

“Der er mange fra min årgang, der tror, at det koster penge. Så det skal meldes ud, at det er gratis. Og at man kan komme der hver morgen”.

Elev.

Irritationsmomenter for eleverne

På et par af skolerne er der uro i caféen. Blandt andet fordi mange søger ly for f.eks. regnvej. r.

De elever, der spiser morgenmad i caféen er desuden utilfredse med, at der er nogen, der ikke rydder op efter sig, larmer eller tager deres mad med ud af caféen og kaster med det.

Det er også upopulært, at der er elever, der optager siddepladser, mens de sidder og spiller på deres mobil, uden at spise morgenmad. Endelig bliver det også nævnt, at det er irriterende, når nogen tager for meget pålæg, så der ikke er nok til alle.

“Der er nogen børn, der kun kommer for at spille på deres mobil indenfor. Det er virkelig irriterende, for så har de taget alle pladserne”.

Elev.

De 6 caféer i Guldborgsund Kommune

<p>Eskilstrup Skole (317 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering og cafeen bliver besøgt af 25-30 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Caféen er placeret i skolens aula tæt på skolens hovedindgang, hvor alle kommer forbi. Der er buffet hver dag, hvor maden altid står på samme måde. Lyset i lokalet er dæmpet og der er små LED lys på bordene. Caféen er åben fra 7.40-8.00.</p> <p>Bemanding: Cafeen var i det første år bemandet af skolens pædagogiske leder, som også var koordinator. I det andet år er dele af den daglige bemanding overgået til en ansat i fleksjob. Herudover hjælper elever med at stille buffeten op og den daglige oprydning.</p> <p>Særligt fokus: Der skal være hyggelig stemning og cafeen bliver afviklet stille og roligt. Hvis der er tid, bliver der lavet smoothies. Skolen har valgt at fortsætte med at tælle antallet af elever, der deltager, for at afdække behovet for at fortsætte, også efter at projektet er slut.</p>	<p>Lindeskovskolen (213 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering og cafeen bliver besøgt af 70-80 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Caféen er placeret i et nedlagt klasselokale, der kun bliver brugt som cafe. For enden af lokalet står en lang buffet, hvor der er køkkenfaciliteter bagved. Caféen har åbent hver dag fra kl. 9.45-10.15.</p> <p>Bemanding: Et korps af faste frivillige, Skolevennerne, står for den daglige drift. Der er 2-3 frivillige i caféen hver dag. Derudover hjælper en del elever til på skift. Det foregår i teams af to elever, hvor hvert team har en fast ugedag. Det er populært og der er venteliste til at være med.</p> <p>Særligt fokus: Alle fødevarer serveres i portioner af de frivillige Skolevenner og elever. Det er et højt serviceniveau, der bidrager til at få en stor mængde elever igennem i god ro og orden. Der er fokus på køkultur. De frivillige anses som vigtige rollemønstre og ledelsen vægter frivillighedspleje højt.</p>
<p>Sophieskolen (824 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med mellem 85 og 100 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Cafeen er placeret i skolens kantine, tæt på hovedindgangen. Det er en lang buffet, hvor eleverne selv kan forsyne sig og spise ved kantinebordene. Caféen er åben fra 7.20-7.50 hver dag.</p> <p>Bemanding: Den faste bemanding varetages af en ansat i flexjob, der også står for at bage. Derudover er der hver dag enten en pædagog, lærer eller leder, der hjælper. Det er organiseret som et fast hold på fem ansatte, der hver har en fast ugedag i caféen.</p> <p>Særligt fokus: Der er hjemmebagt brød og smoothies hver dag. På Sophieskolen har man valgt at fortsætte med at tælle antallet af elever, der deltager.</p>	<p>Nysted Skole (409 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering og cafeen bliver besøgt af cirka 50 elever dagligt.</p> <p>Udformning: I den første tid blev cafeen afholdt i skolens SFO. Senere har den fået sit eget lokale, men har under en ombygning også været afholdt ved borde i kantine og midlertidigt i skolens SFO igen. Caféen har åbent i det første frikvarter. Morgenmaden bliver serveret på en buffet.</p> <p>Bemanding: Opgaven varetages af to pædagoger med lejlighedsvis hjælp fra frivillige. Derudover hjælper to elever fra 7. klasse.</p> <p>Særligt fokus: Hvis der er tid, bliver der lavet smoothies. Caféen har desuden i en periode været brugt som projekt for et inklusionsbarn. Generelt hjælper det eleverne socialt, at de sidder sammen og hjælper nogen, som de ikke normalt er sammen med.</p>
<p>Sydfalster Skole (257 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering og 10-15 elever pr. dag.</p> <p>Udformning: Caféen er placeret i skolens aula og er åben fra 7.30-8.00. Morgenmaden bliver serveret på en buffet.</p> <p>Bemanding: Det første år har skolelederen, viceskolelederen og den pædagogiske leder stået i caféen på skift. På andet år varetages opgaven af en nyansat kontordame.</p> <p>Særligt fokus: Caféen har bidraget til at ledelsen, og nu den nye kontordame, har fået et bedre kendskab til eleverne. Det har givet en mere synlig ledelse.</p>	<p>Møllebakkeskolen (188 elever)</p> <p>Implementering: Der er ikke stabil implementering.</p> <p>Udformning: Cafeen var først placeret i skolens aula, tæt på hovedindgangen, men havde ikke stor søgning. Den blev derfor flyttet til skolens SFO (i en selvstændig barak), hvor den er slået sammen med SFO'ens eget tilbud. Der er åbent for SFO-børn fra 6.30-7.30 og for alle skolens børn fra 7.30. Der kommer dog kun de børn, der alligevel kommer i SFO'en.</p> <p>Bemanding: Caféen er bemandet af en ansat i flexjob.</p> <p>Særligt fokus: Der er havregrød og hjemmebagte boller.</p>

De 10 caféer i Lolland Kommune

<p>Rødbyskole afdeling (386 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med 50-60 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Caféen lå i den første tid i skolens læringscenter, men er senere flyttet op i et køkken på første sal. Morgenmaden bliver serveret i det første frikvarter, fra en buffet, hvor alt har faste pladser.</p> <p>Bemanding: Opgaven varetages af en lærer, der også står for madkundskabsundervisning.</p>	<p>Holebyskole afdeling (168 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med 8-10 elever dagligt.</p> <p>Udformning: Morgenmadscaféen afholdes i skolens kantine. Klargøring og opbevaring forgår i et lille kaffekøkken.</p> <p>Bemanding: Morgenmadscaféen har i det første år været varetaget af en ansat i seniorjob, der også har undervisning.</p>
<p>Byskole afdeling (592 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med 75-100 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Maden bliver serveret på to forskellige matrikler. Indskolingen har sit eget tilbud, mens mellemtrin og udskoling har café i skolens aula. Caféen har åbent i det første frikvarter fra 9.30-10.00 og maden bliver tilbudt fra en buffet.</p> <p>Bemanding: I indskolingen varetages opgaven af en ansat i flexjob. I skolens aula står en lærer for caféen med hjælp fra en dame, der er ansat til at hjælpe med praktiske opgaver. Herudover deltager en frivillig fra et lokalt boligsocialt projekt cirka en dag om ugen.</p> <p>Særligt fokus: Der er fokus på hyggeligt miljø og god opførelse. Det bliver undersøgt af pæn borddækning, med voksduge, elektriske lys og blomster for at skabe et indbydende miljø.</p>	<p>Dannelundeskole afdeling (62 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med 12-15 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Caféen er placeret i skolekøkkenet. Der er åbent inden den første time. Porcelæn og madvarer er placeret på to rulleborde, som eleverne selv betjener sig fra.</p> <p>Bemanding: Det første år varetog en ansat i flexjob opgaven og stod desuden for skolens bod. Det andet år er opgaven overgået til det pædagogiske personale, da skoleboden er lukket.</p> <p>Særligt fokus: Det første år har der været særligt fokus på at producere smoothies, juice, scrambled eggs og andre hjemmelavede lækkerier.</p>
<p>Søllestedskole afdeling (112 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med 20-25 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Caféen er placeret i skolekøkkenet, og der er åbent fra 7.40-8.00. Eleverne betjener sig selv fra en buffet.</p> <p>Særligt fokus: Der er fokus på at eleverne udvikler kompetencer til at klare sig selv.</p>	<p>Ravnsborgskole afdeling (220 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med 10-15 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Cafeen er placeret i skolens aula, tæt på indgangen. Caféen er åben fra 7.20-7.45. Maden bliver serveret på en buffet i forbindelse med skoleboden.</p> <p>Bemanding: Caféen bemannes af en ansat i seniorjob og en lærer på skift.</p>
<p>Stormarkskole afdeling (539 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med 20-30 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Caféen er placeret i skolens kantine og der er åbent fra kl. 7.30-7.50. Eleverne betjener sig selv fra en buffet.</p> <p>Bemanding: Det overordnede ansvar ligger hos en ansat i flexjob, som også arbejder i kantine. De daglige praktiske opgaver varetages dog primært af to drenge fra elevrådet.</p> <p>Særligt fokus: Der er stor succes med elevinddragelse.</p>	<p>Borgerskole afdeling (272 elever)</p> <p>Implementering: Der er stabil implementering, med 25-35 elever hver dag.</p> <p>Udformning: Cafeen er placeret i skolens kantine og er åben fra kl. 7.25-7.55. Det er en buffet til selvbetjening. Der er dæmpet hyggebelysning og musik.</p> <p>Bemanding: Kantinens kok betjener også morgenmadscaféen.</p> <p>Særligt fokus: Der er hjemmebagt brød hver dag.</p>

Østofteskole afdeling (186 elever)

Implementering: Der er stabil implementering, med 16-18 elever dagligt.

Udformning: Caféen er placeret i et lokale, der er bygget om til formålet. Caféen har åbent fra kl. 7.30-7.55. Maden står på det bord, som eleverne sidder rundt om og spiser.

Bemanding: Det første år stod to pædagoger for opgaven sammen med en frivillig. Nu er det overdraget til en lærer, en pædagog og den samme frivillige. I det første år var der også en elev, der mødte ind hver dag sammen med den frivillige.

Særligt fokus: Der er fokus på elevinddragelse. Blandt andet i de praktiske opgaver. Men også i forhold til f.eks. at navngive caféen og indrette den hyggeligt.

Blæsenborgskole afdeling (412 elever)

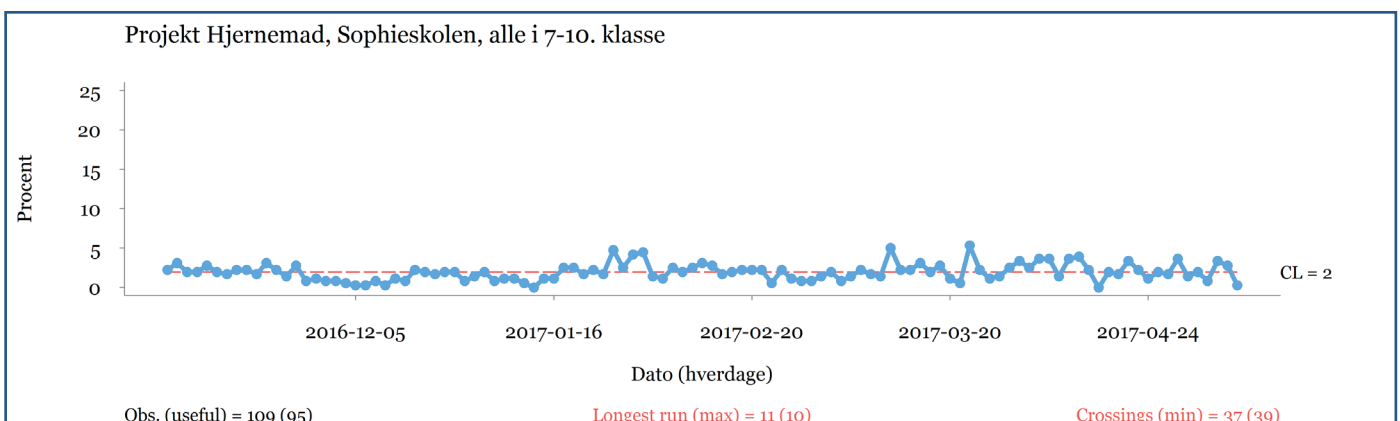
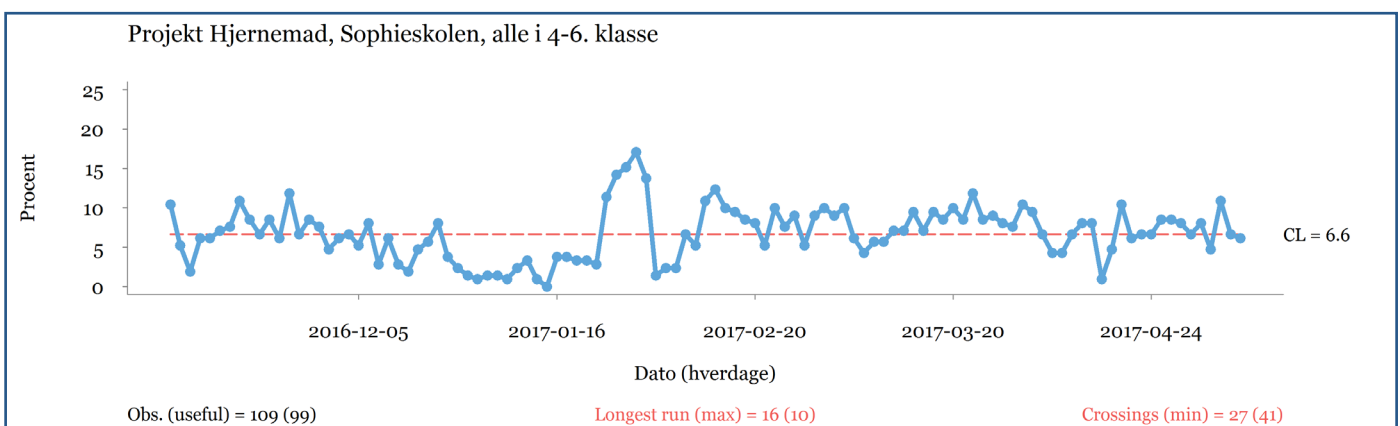
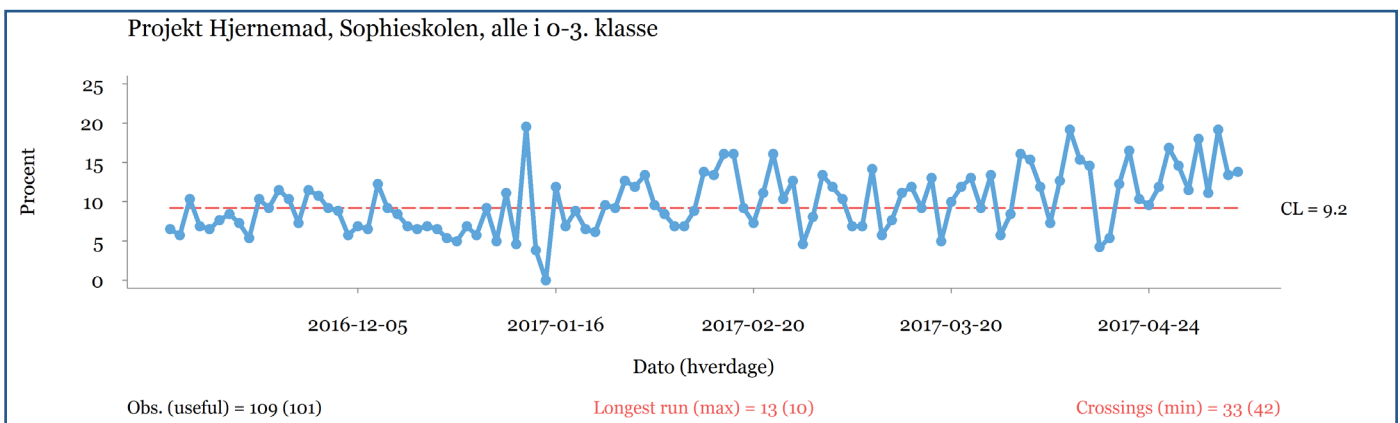
Implementering: Skolen er udgået af leveringsaftalen med FødevarerBanken. Skolen afholder selv café hver dag, med 1-5 elever.

Udformning: I begyndelsen lå caféen i skolekøkkenet, men den var meget lidt besøgt. Den blev derfor flyttet til et mere centralt lokale på skolen. Maden bliver kørt frem på et bord. Der er primært havregryn og cornflakes. Flere elever kommer for at hygge, men har ikke brug for morgenmad. Det er sjældent 5 elever.

Bemanding: Det første år varetog en ansat i flexjob opgaven. Nu er den overgået til lærerstaben.

Særligt fokus: Morgenen skal være rolig og hyggelig.

Flest deltagere blandt de yngste: Eksempel fra Sophieskolen

Kvantitative analyser

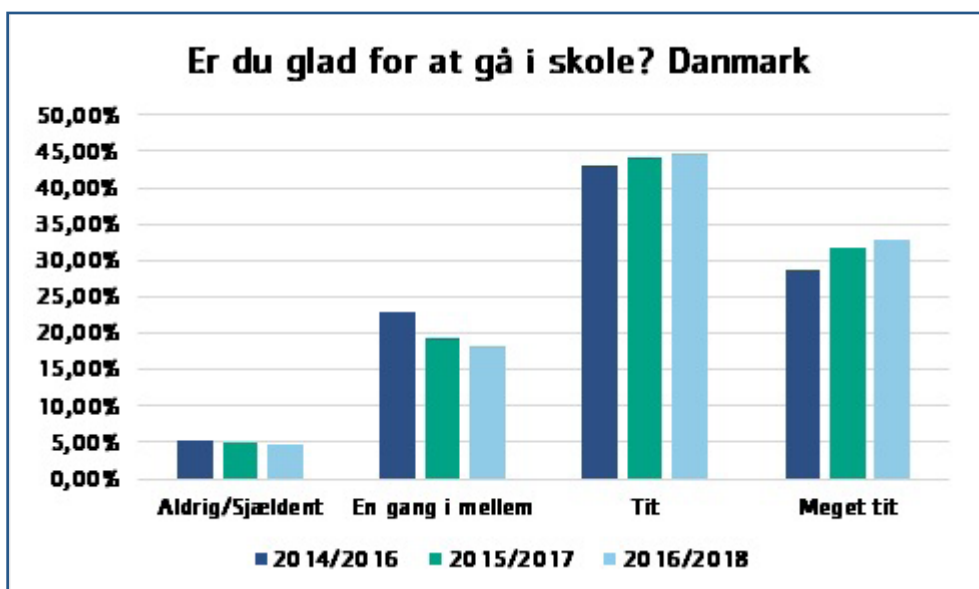
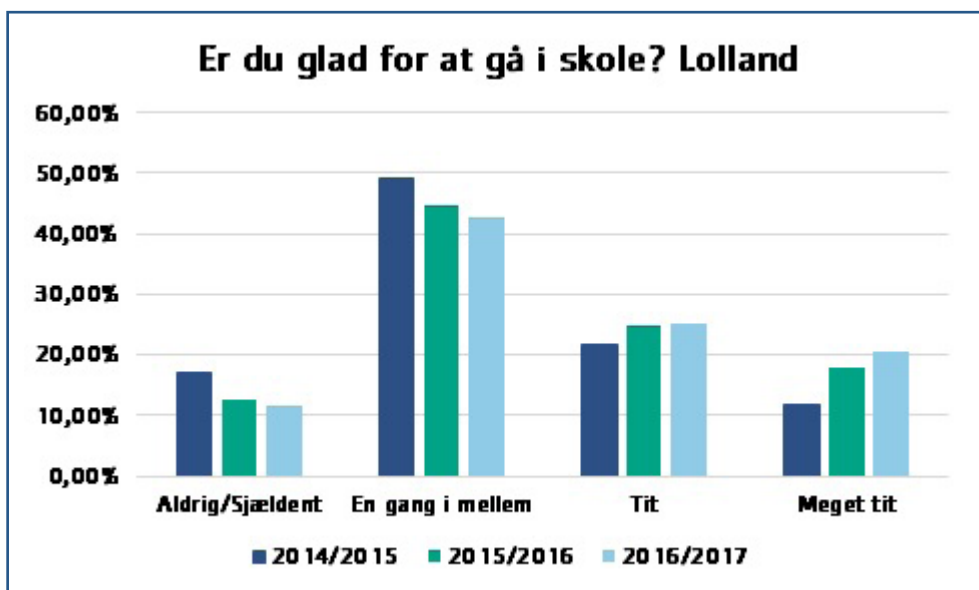
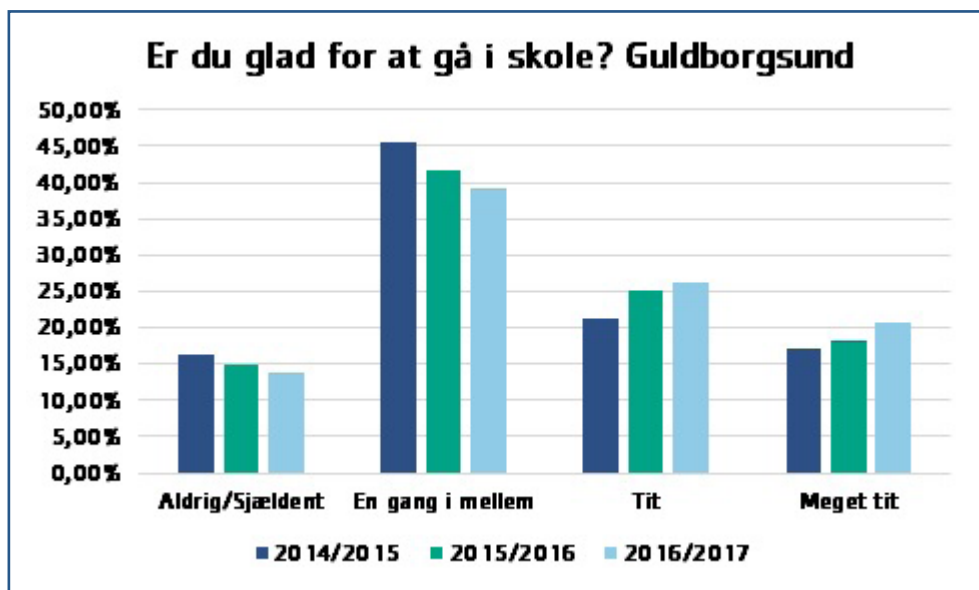
Eleverne er i de nationale trivselsmålinger blevet spurgt om, hvorvidt de er glade for at gå i skole, og om det lykkes for dem at lære dét, de gerne vil i skolen.

Resultatet indikerer et fald i andelen af elever, der aldrig eller sjældent er glade for at gå i skole, mens andelen som tit eller meget tit er glade er steget i projektperioden.

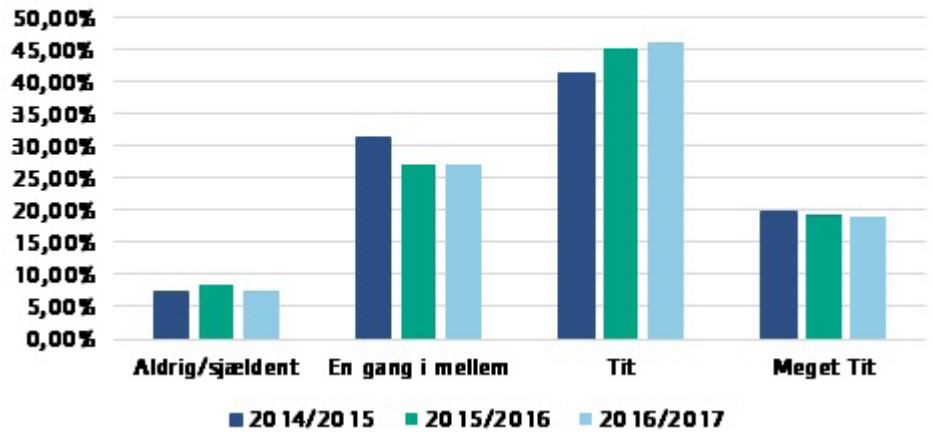
På samme måde er antallet af elever, som tit eller meget tit oplever et højt fagligt udbytte af deres skoledag steget.

Der er dermed en tendens til en øget skoletrivsel, men det kan næppe tilskrives Hjernemad alene. Det skyldes et samspil af flere forhold.

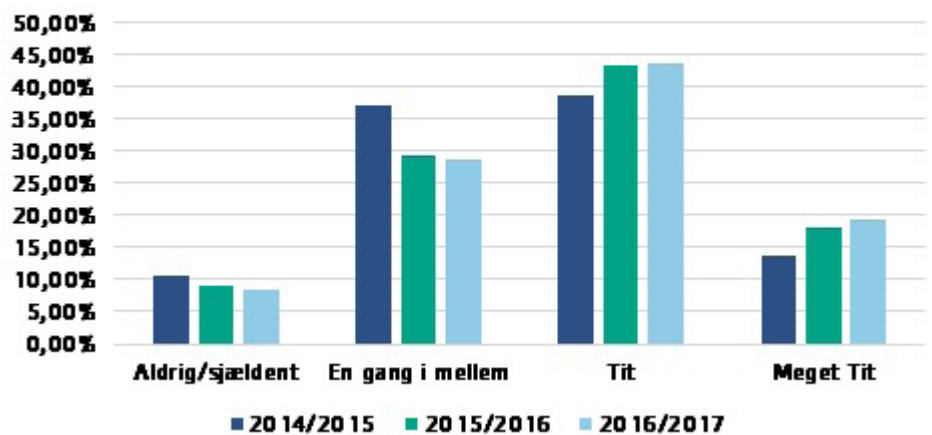
I samme periode er der sket en stigning på landsplan. Her var udgangspunktet dog noget højere og stigningen på Lolland-Falster er derfor ikke nok til at indhente det nationale niveau. Den procentvis større stigning bidrager dog til at gøre gabet mindre.

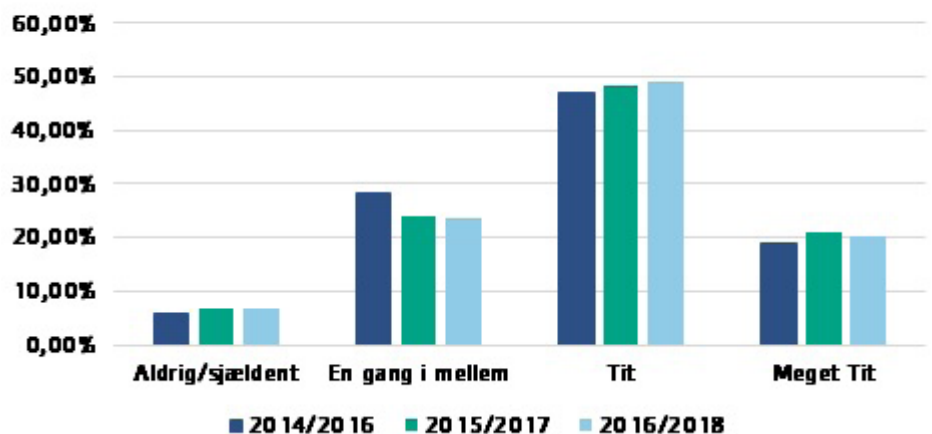
Lykkes det for dig at lære dét, du gerne vil, i skolen? Guldborgsund

Lykkes det for dig at lære dét, du gerne vil, i skolen? Lolland

Lykkes det for dig at lære dét, du gerne vil, i skolen? Danmark

Del 3: Konklusion

Konklusion

Hjernemad har overordnet haft en tredelt målsætning. Projektet skal bidrage til at:

- Skabe en sundhed- og trivselsmæssig effekt for eleverne.
- Sikre en større oplevelse af kvalitet og tilfredshed for den enkelte elev.
- Opnå en effektiv anvendelse af de eksisterende midler.

I praksis skal Hjernemad være med til at:

- Skabe bedre forudsætninger for en god og lærerig skoledag.
- Fremme en større koncentration.
- Forbedre elevernes præstationer i timer og ved årsprøver.
- Skabe bedre trivsel.

Lærerig skoledag med større koncentration?

Broen til Bedre Sundhed vurderer, at projektet har bidraget til en større koncentration. Dels fordi eleverne oplever at få en mere rolig start på dagen, og dels fordi flere lærere giver udtryk for, at koncentrationen er steget. På længere sigt antages det, at mere ro og større koncentration vil bidrage til bedre indlæring.

Bedre præstationer?

Broen til Bedre Sundhed har ikke mulighed for at vurdere projektets virkning på elevernes præstationer i timer og ved årsprøver. Det er dog vurderet, at den øgede koncentration og trivsel bidrager i en positiv retning. Det bliver understøttet af en stigning i antallet af elever, der oplever et øget udbytte af timerne, jf. Den Nationale Trivselsmåling

Bedre trivsel og sundhed?

Broen til Bedre Sundhed vurderer, at projektet bidrager positivt til elevernes trivsel, fordi både lærere og elever oplever færre konflikter, mere hygge og mere rolige morgener. De nye relationer og det sammenhold, der bliver dannet via caféerne, vurderes også at bidrage til større trivsel.

Projektet er samtidig med til at give eleverne sundere morgenmadsvaner. Det kan på lang sigt bidrage til at skabe bedre sundhed, da forskning viser, at mennesker der spiser morgenmad generelt har sundere madvaner.

Effektiv anvendelse af midler?

Broen til Bedre Sundhed vurderer, at skolerne har opnået en effektiv anvendelse af de eksisterende midler, da der ikke er tilført ekstra økonomiske ressourcer til at løfte projektet.

Flere skoleledere og koordinatore beskriver dog, at Hjernemad er en økonomisk udfordring. Dels på grund af et bidrag til FødevarerBankens distribution (på 10.000 kr.), og dels på grund af de medarbejdertimer, der går til drift af cafeen (to timer/dag).

Frivillige, elever og ildsjæle har i projektperioden løftet en stor del af opgaven og på et par skoler har ledelsen været en del af den daglige drift.

Sekretariatet vurderer derfor, at en forankring af Hjernemad i vidt omfang vil afhænge af, om man kan finde de nødvendige ressourcer og opfordrer til i størst mulig grad at tænke elever og frivillige ind.

Rekruttering af målgruppen?

Hjernemad har arbejdet med en todelt målgruppe:

- Primær målgruppe: Elever der ikke spiser morgenmad, herunder særligt fokus på børn i sårbare familier.
- Sekundær målgruppe: Alle elever på skolerne.

Målet var at nå 5-20% af skolernes elever, svarende til 285-1140 elever.

Broen til Bedre Sundhed vurderer at:

- Skolerne har godt fat i den primære målgruppe. Der bliver lagt mange kræfter i at rekruttere elever, der ikke spiser morgenmad. Det bliver dog samtidig vurderet, at der fortsat kan være en gruppe, som personalet ikke får fat i og der skal derfor fortsat arbejdes målrettet på at opdyrke kendskab til og rekruttere den primære målgruppe.
- Cafeerne bliver godt besøgt af den sekundære målgruppe. Der kommer dagligt op mod 600 elever. Det antages, at ikke alle elever er de samme hver dag og det samlede antal elever kan derfor være det dobbelte. Projektet har dermed nået sin målsætning om 285-1140 elever ialt.

Del 4: Anbefalinger

Anbefalinger

Skolerne har i projektperioden opbygget erfaringer med, hvordan man bedst kan implementere Hjernemad. Samtidig har evalueringen identificeret forskellige opmærksomhedspunkter, som skoler, der gerne vil arbejde med morgenmadscaféer med fordel kan overveje.

Samarbejdet med FødevarerBanken

Samarbejdet med FødevarerBanken har overordnet set været positivt og skolerne er generelt tilfredse. Dog kan det anbefales, at man på hver skole har én fast koordinator, som står for kontakten til FødevarerBanken, da det vil gøre kommunikationsvejen enkel og tydelig for alle involverede.

I den forbindelse anbefales det også, at de frivillige chauffører i FødevarerBankens bil kun bliver udstyret med nummeret til den faste kontaktperson, da man ellers risikerer, at der f.eks. bliver ringet til skolens hovednummer.

Endvidere anbefales det, at den faste koordinator står for overblikket i forhold til, hvad man har på lager, hvor længe det kan holde sig og hvad man har brug for fremadrettet. Her bør det også være et opmærksomhedspunkt, at koordinatoren med jævne mellemrum får afstemt med FødevarerBanken, hvor mange elever, der spiser i caféen, så leveringsmængden kan justeres. I denne dialog er der også mulighed at give FødevarerBanken tilbagemeldinger på, hvilke typer af fødevarer, den enkelte skole har behov for.

Rammerne omkring caféen

Der er succes med at have caféerne placeret i både et centralt gennemgangsrum og i mere afsidesliggende lokaler. Men for at sidstnævnte skal fungere, skal koordinatorene yde en særlig ihærdig indsats for at tiltrække eleverne.

Det anbefales, at der bliver lagt kræfter i at skabe en hyggelig stemning i det lokale, hvor caféen bliver afholdt. F.eks. kan små led-lys, duge på bordene og musik udgøre simple virkemidler, som bidrager til, at eleverne får en rolig start på dagen.

I forhold til at udbrede kendskabet til caféen kan det anbefales, at alle klasser på skift inviteres

ned forbi caféen sammen med en voksen. Det kan bidrage til at opbygge en tryghed hos forsigtige børn, der ikke har mod på at gå alene derhen første gang.

Endvidere anbefales det, at forældre også bliver inviteret til at komme forbi og drikke en kop kaffe, da det kan bidrage til at højne det enkelte barns tryghedsfølelse. Det anbefales også, at koordinatorene skaber rum for, at eleverne kan komme og f.eks. drikke en kop the, selvom de ikke skal have noget at spise. Det er en mulighed eleverne sætter pris på mange steder.

Morgenmåltidet

Der er gode erfaringer med, hvordan eleverne kommer bedst muligt gennem selve måltidet. Det anbefales, at måltidet bygges op med en fast struktur, fordi eleverne bedre selv kan navigere, hvis de ved, at skåle, glas, cornflakes osv. står på en fast plads.

Erfaringer på skolerne viser, at portionsanretning gør maden mere appetitlig. Det anbefales derfor at bruge portionsanretning som et redskab til at introducere produkter, som eleverne er skeptiske overfor, da det hjælper dem til at udvise større madmod.

Generelt har det en positiv effekt på elevernes valg af en fødevarer, at den er tilberedt eller anrettet. I den forbindelse er hjemmebag og smoothies de helt store hits.

Det anbefales også at have små bægre eller skeer med smagsprøver, hvis der f.eks. er kommet en ny type cornflakes. På den måde er eleverne mere tilbøjelige til at smage på produktet, end hvis de er nødt til at tage en hel portion uden at vide, om de bryder sig om det.

Endelig er der også positive erfaringer med, at buffeten bliver anvendt som pædagogisk redskab til at lære børnene selv at hælde fra en bøtte eller tage fra en skål.

Frivillige

Det anbefales, at man forsøger at rekruttere frivillige i elevernes netværk. F.eks. gennem foræl-

dremøder. Man kan også tage kontakt til den lokale menighedspleje, da de ofte har mange frivillige, der gerne vil bidrage til lokalsamfundet.

Det bør være et opmærksomhedspunkt, at caféens åbningstid kan spille ind i forhold til, hvor let (eller svært) det er at rekruttere frivillige. Flere frivillige udtaler, at de næppe ville deltage, hvis de skulle møde ind før skoledagen starter. Der er dog også tilfælde, hvor det er lykkedes at skaffe morgenfriske frivillige.

Endelig bør det være et opmærksomhedspunkt, at frivillige voksne bidrager med noget ekstra. Udover den praktiske hjælp, som selvfølgelig er væsentlig, så er eleverne opmærksomme på, at de frivillige gør en ekstraordinær indsats for at hjælpe dem. Det er de taknemmelige for.

De frivillige tjener desuden som rollemodeller for eleverne. Både i forhold til at udvise hjælpsomhed, men også i forhold til helt generelle opdragelsesmæssige rutiner. Som at stå i kø, rydde op efter sig mv. Eleverne optræder med en anden respektfuldhed over for de frivillige, og de er dermed et ekstra plus i caféens rammesætning.

Det anbefales, at koordinatorene har fokus på at pleje de frivillige, og at der iværksættes tiltag, der bidrager til at opdyrke et stærkt fællesskab mellem de frivillige. Det kunne f.eks. være faste møder, en julefrokost eller andre særarrangementer, som passer til den enkelte gruppes sammensætning.

Elevinddragelse

Der er positive erfaringer med at inddrage skolens elever i opgaverne i caféen. Flere steder hjælper eleverne f.eks. med at sætte buffeten op og rydde den væk igen.

Et enkelt sted er der positive erfaringer med at inddrage eleverne i at uddele portionsanretninger fra buffeten. Et andet sted er det et par elever, der står for stort set alle praktiske opgaver i projektet.

En stor del af de interviewede børn giver udtryk for, at de gerne vil hjælpe i caféerne. Det anbefales derfor at inddrage dem mest muligt i arbejdet. Dels fordi de kan udgøre en reel arbejdskraft, som kan afhjælpe den ressourceknaphed, som flere steder presser personalet. Og dels fordi det giver eleverne mulighed for at tage et ansvar, som kan bidrage til at modne og udvikle dem.

Ledelse

Det bør være et opmærksomhedspunkt, at få indsatsen forankret ledelsesmæssigt på den enkelte skole, således at de fornødne ressourcer bliver frigjort til at drifte caféen. På de skoler hvor ledelsen ikke har valgt at prioritere caféen højt, har det påvirket både kvalitet og stabilitet. Samtidig har personalet oplevet opgaven mere tyngende.

Enkelte steder har ledelsen i en periode været involveret i den direkte drift af caféen. Det har givet en unik mulighed for både at praktisere synlig ledelse og samtidig opnå et øget kendskab til skolens elever.

Den primære målgruppe – Børn der ikke spiser morgenmad

Det bør være et opmærksomhedspunkt, at caféen skal være et åbent tilbud for alle, med henblik på at undgå stigmatisering af en enkelt målgruppe.

Det anbefales, at lave aftaler på tværs af personalegruppen i forhold til at rekruttere de elever, der ikke spiser morgenmad. Der er f.eks. gode erfaringer med, at personalet "prikker" til enkelte elever, for at gøre dem opmærksomme på caféen.

På nogle børn virker det, hvis de voksne foreslår, at eleven kan følges med nogle venner. I andre situationer kan det være godt at involvere barnets forældre og gøre dem opmærksomme på tilbuddet. Eventuelt lave en konkret aftale.

Det bør desuden være et opmærksomhedspunkt, at børn fra sårbare familier ofte heller ikke har mad med til resten af dagen. Det anbefales derfor at lave sær aftaler om, at man kan få smurt en madpakke om morgenen i caféen.

En sidste anbefaling er, at lægge caféens åbningstid, så den i størst muligt omfang også appellerer til eleverne i de ældste klassetrin. Og ikke kun til de små i indskoling og mellemtrin.

FødevarerBanken har udarbejdet en guide, der er tænkt som en hjælp og redskab til at etablere en morgenmadscafe på en skole.

Guiden kan ses på Broen til Bedre Sundheds hjemmeside: www.regionsjaelland.dk/broen.

Broen til Bedre Sundhed
April 2018

Region Sjælland
Alleen 15
4180 Sorø

www.regionsjaelland.dk/broen
broen@regionsjaelland.dk